

ירושלים, י"ב בכסלו תש"ס
21 בנובמבר 1999

כתב היד של אדולף אייכמן - ההיבט הציבורי
אביתר פריזל

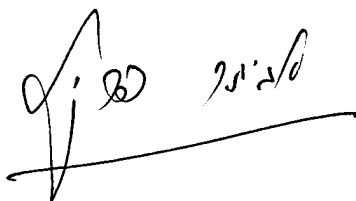
התבקשתי להתייחס לענין החשיבות ההיסטורית של כתב-היד שאדולף אייכמן חיבור בעת היותו בכלא בישראל, ובהקשר לכך, לנגישות לחומר זה על-ידי הציבור הרחב. משמעותו ההיסטורית של כתב-היד (כ- 650 עמודי כתב יד, טקסט + כ- 800 עמודי כתב יד, טיוטות) הוא בהיותו פריט בעל חשיבות ידועה במכלול המקורות הקיימים לחקר השואה. קראתי את כתב-היד. אין בו, לדעתי, חידושים היסטוריים מרעשים. הוא מהווה בסיס והרחבה לדברים שאייכמן אמר בפני בית המשפט, להגנתו. יחד עם זאת, כתב-היד הוא עדות אישית מפורטת למדי, שכמותן חוברו רק מעטות. בין הנאצים הבולטים, שפאר, רוזנברג וכמה אחרים השאירו זכרונות, ישנו יומן הפגישות של הימלר, היומן של גאבלס, והזכרונות של האס, מפקד מחנה אושוויץ. בעצם, מבין האישים הנאצים הבולטים הקרובים לביצוע ההשמדה, ישנם בעיקר את הזכרונות של האס ושל אייכמן, ואייכמן היה אדם אינטלגנטי יותר מאשר האס, דבר שמשתקף בכתביהם. כתב-היד של אייכמן מאפשר ראייה נוספת על האיש ומעשיו. מבחינה זו, הוא מהווה מקור היסטורי בעל משקל לחקר השואה.

קיומו של כתב היד היה ידוע זה עשרות בשנים. עתה, כשהעתונות העולמית והציבור בכלל התעוררו לקיומו של כתב-היד, ההתעניינות עצמה בכתב-היד הפכה אותו לחומר בעל חשיבות ציבורית גדולה. לא עלי להחליט אם התעניינות זו הינה מוצדקת. חובתי כגנו המדינה היא להעמיד את הטכסט לעיון הציבור, בשלמות, בשפת המקור, בדיוקנות, בצורה פיזית קלה ככל האפשר, ושהציבור עצמו ישקול את תוכנו של המסמך ואת משמעותו.

ההתעניינות שהמסמך עורר בעולם, והרגישות הכרוכה בו בהיותו חומר הקשור לשואה, מחייבים להתייחס לפתיחתו לעיון בגישה שונה מאשר לו מדובר היה במסמך אחר הנמצא בארכיון המדינה. בגלל אורכו של כתב-היד והקושי שבקריאתו נכון לתת את הדעת לצורת העמדתו לעיון, כשהדגש יהיה שהצורה תהיה קלה ונגישה לכל. זאת כדי למנוע מצבים, הידועים ממסמכים היסטוריים אחרים, שחוקר נתפס לפרט או למשפט זה או אחר, בונה עליו תיאוריה זו או אחרת, ולחוקרים אחרים או לציבור הרחב קשה לבדוק את הדברים בגלל הקושי הטכני שבהשגת המקור. לכן רצוי לאפשר תפוצה רחבה ככל האפשר של כתב-היד.

התפוצה הרחבה ביותר של המסמך תושג, לדעת פרופ' יהודה באואר, השופטים משה לנדוי וגבריאל בך, לדעתי, ולדעת אחרים, על-ידי פרסום כתב-היד במקור, בשיתוף פעולה עם מכון פריץ באואר מפרנקפורט, אשר חוקריו יוסיפו אפרט מינימלי (מבוא והערות שוליים).

אפשרות שניה, צנועה יותר אך עדיין סבירה, היא שנקליד את כתב היד ונעמיד לעיון הציבור עותקים בצורת דיסקטים, ומי שירצה לקבל עותק של הדיסקט, יוכל לבקש זאת. הכוונה היא, במקרה זה, להעמיד את החומר לעיון בלבד, בצורה נגישה יחסית לציבור, אם כי הנגישות תהיה הרבה יותר מוגבלת, בהשוואה לאפשרות הראשונה. לכל הפחות, מי שיוזע לקרוא גרמנית יוכל לבדוק את הטקסט בעצמו וזאת במהירות יחסית, בלי המכשול שכתב-היד הקשה של אייכמן מעמיד בפני המעיין.

ירושלים, ו' בכסלו, תש"ס
15 בנובמבר 1999

גב' טנה שפניץ – המשנה ליועץ המשפטי לממשלה

מס' פקס' - 6700447

אישי

שלום טנה,

בא לי רעיון בקשר לכתב-היד של אייכמן, והוא:

1. שבינתיים לא יוחלט דבר בעניין זכויות היוצרים. זאת כיוון שהנושא סבוך מאוד, ובלאו הכי, מה שלא יוחלט, לכאן או לכאן, תהיה ביקורת נוקבת.
 2. שתוציאו הודעה, האומרת שנושא הזכויות עדיין נמצא בבדיקה, אבל לאור החשיבות הציבורית של כתב-היד, אתם מאפשרים לגנז המדינה לפתוח את כתב היד לעיון הציבור, לעיון בלבד, כפי שמתאפשר לגנז בתוקף חוק הארכיונים, אך בצורה כזו שאכן יהיה נגיש לציבור הרחב.
 3. בעקבות הודעה זו, יפנה הגנז ליועץ המשפטי וימסור לו שלפי דעתו, הדרך הנכונה לפתוח את כתב-היד לעיון הציבור הוא באמצעות עותקים מוקלדים על דיסקטים. זאת כדי לאפשר עיון גם על-ידי אנשים שאינם מסוגלים לקרוא את כתב היד הקשה של אייכמן וגם כדי לפתור את הבעיה הטכנית של איך לספק עותקים לאנשים הרבים שירצו לראות את החומר בבת-אחת.
- הגנז יחתים כל אחד שירצה לעיין בפלט מוקלד בהתחייבות (בעברית או באנגלית) האומרת: "...הנני מאשר שלפי בקשתי קיבלתי לעיון עותק מוקלד של כתב-היד של אדולף אייכמן הנמצא בארכיון המדינה. ידוע לי ששאלת זכויות היוצרים של כתב-היד טרם הוכרעה, ושקיבלתי את הקלדת המסמך לעיון בלבד...".
- אתם תאשרו את פניית הגנז.

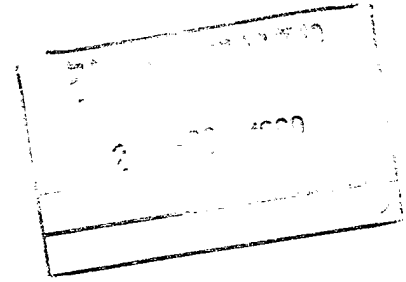
מה שאני יותר חושב על הדרך המוצעת, יותר נראה לי שהיא עשויה לפתור את כל השאלות והמשאלות שלנו לגבי כתב-היד על הצד הטוב ביותר.
מה דעתך?

אביגדור פריזל

ה"א - סי (ס/א) - ג' / י' / ט'

1

משרד ראש הממשלה
היועץ המשפטי

ירושלים, ב' אדר, תשנ"ט
18 פברואר, 1999

תיק - 18 - 20

אל: גנז המדינה

הנדון: פרסום יומנו של אייכמן (ימ"ש)

מכתבך מיום 4.2.99

בהמשך לשיחתנו הטלפונית מהיום, ברצוני להדגיש, כי הפרסום שבנדון יכול להתבצע ע"י "מכון פריץ באואר, בתנאים הבאים:

1. על המכון להתחייב לטפל בכל הבעיות המשפטיות בענין זכויות היוצרים העלולות להתעורר כתוצאה מן הפרסום כמו כן יתחייב המכון, כי ישפה את מדינת ישראל במקרה של כל תביעה שתוגש נגד המדינה בקשר לפרסום.
2. יש להודיע ל"מכון פריץ באואר", כי אין המכון מקבל כל בלעדיות על החומר הניתן לו ועל פרסומו. כל גורם, אשר יפנה לארכיון המדינה, יוכל לקבל לרשותו את אותו החומר, לעבדו ולפרסמו - קל וחומר הדבר נכון, כשמדובר בגופים ישראלים.
- חוק הארכיונים (כמו גם שורה של חוקים אחרים) מחייב אותנו לנהוג בסוגיה זו בשוויוניות, היומנים נפתחים לגורם אחד, יש לפתחם לכל הציבור, ללא דיחוי והמתנה.
3. למען הסר ספק, יש לציין, כי למכון פריץ באואר ולגופים אחרים יימסרו רק עותקים מצולמים של היומנים המקוריים.

בברכה
שמעון שטיין
היועץ המשפטי

למך יונגסמאט של
י"ג. י"ח

פנימי

ירושלים, י"ח בשבט תשנ"ט
4 בפברואר 1999

לכבוד
עו"ד שמעון שטיין
היועץ המשפטי
משרד ראש הממשלה

בכ"ר מלשכת משרד לי שטיין
1962/63
נולד, למך יונגסמאט (מנחם מנחם) שטיין
י"ג. סגור למלשכת משרד לי שטיין
א"נ 1.9.99

לכבוד
עו"ד שמעון שטיין
היועץ המשפטי
משרד ראש הממשלה

מר שטיין היקר,

עלי להוסיף למכתבי מן ה- 20.1.1999, הדן בפרסום הזכרונות של אדולף אייכמן. בינתיים חלו שתי התפתחויות: קיבלתי בקשה רשמית ממכון פריץ באואר מפרנקפורט לערוך ולפרסם את הזכרונות (העתק הבקשה מצ"ב). ושנית, גיליתי שהיה דיון קודם בנושא.

התקיימו שני דיונים על הנושא בועדת השרים למתן היתרי פרסומים. ב- 11.11.1979, ובהמשך, ב- 17.2.1980. בשני המקרים דנו בבקשתו של ח"כ גדעון האוזנר לצטט בספרו "משפט ירושלים" מכתב-היד של אייכמן. הנני מצרף את ההחלטות של שני הדיונים (עם הערות של מר אריה זהר ממזכירות הממשלה). עיינתי גם בפרוטוקולים של שני הדיונים, ומהם מסתבר שהיתה הוראה של ראש הממשלה, דוד בן-גוריון, מדצמבר 1962, לא לפרסם את כתב-היד במשך 5 שנים (פרוטוקול 2 עמ' 21). יו"ר הועדה, השר שמואל תמיר (משפטים) היה בעד פרסום החומר. השר משה נסים (בלי תיק) התנגד בישיבה הראשונה, והשר יצחק מודעי (כלכלה) שהשתתף בישיבה השניה, הדגיש שפתיחת כתב היד לעיון, פירושה פתיחה לכל. עוד מסתבר מן הפרוטוקול השני, ששליחו של עו"ד סרווציוס אשר ביקש מהשר תמיר מספר פעמים את כתב היד, נענה על-ידי תמיר "אני מצטער, אין לנו כתב יד כזה. אני שיקרתי ביודעין" (עמ' 8). בסופו של דיון הוחלט לאפשר לח"כ האוזנר לצטט מתוך כתב-היד, ושחברי הועדה ילכו ביחד לראש הממשלה כדי לבקש את הכרעתו לגבי שאלת זכויות היוצרים. פגישה זו לא התקיימה.

לסיכום:

לדעתי, יש להשיב בחיוב לבקשתו של מכון פריץ באואר, ולאפשר להם לפרסם מהדורה מדעית של הזכרונות, בגלל שלוש סיבות: אחת, המכון ביקש זאת, והוא בהחלט ראוי ומסוגל לביצוע המשימה. שתיים, לא נסתבך בענין זכויות היוצרים. שלוש, לא נסתבך בוויכוח על השמטת קטעים מהזכרונות, דבר שנחוץ עקב החזרות. לדעה זו מצטרפים גם פרופ' יהודה באואר מן האוניברסיטה העברית, העומד היום בראש המכון הבינלאומי לחקר השואה ביד ושם, והיסטוריונים אחרים.

עם זאת, הנני מבקש את עזרתך ואת הכוונתך לגבי הצעדים שעלינו לנקוט, לאור הדיון שהיה בועדת השרים ב- 1980 ושבעצם לא הסתיים.

בברכה

פרופ' אביתר פריזל
גנז המדינה